

Mezen aantrekken als predator van de eikenprocessierups

Inleiding

In het kader van het LIFE-project 'Ecological control of the oak processionary caterpillar (*Thaumetopoea processionea*) as a non-chemical solution' worden drie natuurlijke beheerstechnieken getest, gedemonstreerd en wetenschappelijk opgevolgd. Een van de technieken bestaat erin om mezen als predator van de eikenprocessierups aan te trekken. Kleinschalige studies en beelden tonen aan dat mezen de eikenprocessierups als voedsel gebruiken. Er is nog geen exact percentage van vermindering van het aantal eikenprocessierupsen gekend door deze predatie. Het aantal proeflocaties in het LIFE-project is voldoende groot zodat de resultaten eenduidig kunnen aangetoond worden, toeval wordt zo uitgesloten. De proeflocaties worden nauwkeurig opgevolgd door een veldmedewerker. Er zullen geen extra plaatsen meer wetenschappelijk opgevolgd in het LIFE-project.

Maar hoe meer data, hoe exacter de resultaten zijn. Daarom zullen we indien mogelijk extra plaatsen opvolgen aanvullend op diegene die in het LIFE-project opgevolgd worden. Indien je als gemeente mee data wil aanreiken moeten de nestkasten volgens dezelfde methode als in het LIFE-project opgehangen worden. Deze methode wordt hieronder beshreven. Het is niet zeker dat je nestkasten opgevolgd gaan worden. Dit hangt af van het aanbod van stagestudenten en het aantal extra op te volgen proeflocaties.

Stagestudenten zullen de mezen en nesten van de eikenprocessierups monitoren. Indien je interesse hebt om hierbij te helpen, kan er samengewerkt worden.

Het hangen van de nestkasten gebeurt tussen begin oktober en eind december. Zo garandeer je een broedsucces voor het jaar erna.

Voorwaarden voor wetenschappelijke monitoring

Om in aanmerking te komen voor wetenschappelijke monitoring moet aan al de onderstaande voorwaarden voldaan zijn:

- 15 aaneensluitende zomereiken in een bomenrij worden voorzien van een nestkast
- Er bevindt zich in de gemeente, op minimum 300 meter van de proeflocatie een controleplaats bestaande uit een rij van 15 zomereiken waar er niet gespoten wordt of geen andere beheermethode wordt toegepast.
- Overige bomen van de bomenrij bezitten geen nestkasten
- In een straal van 300 meter rond de proeflocatie en de controleplaats wordt geen enkele andere beheermethode uitgevoerd (branden, zuigen, biociden gebruik, nestkasten)

- Je duidt de proeflocatie en controleplaats aan op de interactieve eikenprocessierupsenkaart: via de knop beheer (na inloggen). Daar kies je Mezennestkasten LIFE-protocol of Controleplaats LIFE-protocol. Deze keuzemogelijkheden zullen binnenkort in het geoloket toegevoegd worden.

De eikenprocessierups als voedsel voor mezen

De koolmezen eten alle larvale stadiums, poppen en vlinders. Dus gaandeweg op alle stadia van de eikenprocessierupsen. Tijdens observaties van de pimpelmees is er enkel bewezen dat zij het 1ste en 2de larvale stadium opeten.

De harige rupsen worden door de mezen 'gepeld' en dan over de 8 tot soms wel 14 mezen kuikens verdeeld. In twee weken tijd eet een mezenjong ongeveer 800 rupsen. Fruittelers hebben in mezen allang een bondgenoot gevonden: zij hangen nestkasten op om schade door rupsen met een kwart te kunnen terugdringen.

Ophangen van de nestkasten

Een mees neemt zeer gemakkelijk nestkasten in en heeft een klein broedterritorium. Ze is niet territoriaal t.o.v. andere mezensoorten. Zo kan een pimpelmees dichtbij een broedpaar van koolmezen broeden. De kans op een bezetting van alle nestkasten is hierdoor groot. Mezen zijn wel zeer territoriaal t.o.v. hun soortgenoten. In een bomenrij kan men zonder problemen 1 nestkast per boom hangen.

Type nestkast

Een nestkast voor een mees is gemakkelijk te vervaardigen uit hout en is 26 cm hoog en 12 cm breed. De invliegopening verschilt per mezensoort. Voor koolmees wordt best een opening van 32 mm gemaakt en voor pimpelmees een invliegopening van 28 mm.

Waar de nestkast op te hangen?

De nestkast dient op een hoogte van 2,5 - 3 meter opgehangen te worden aan de kant van de boom waar de regen niet op valt. De wind waait het meeste uit het zuidwesten, dus hang de nestkast best aan de noordoostzijde van de boom. De vogels houden niet van continue verstoring dus hang de nestkast weg van de verstoring (bijvoorbeeld door de aanwezigheid van een wandelpad, fietspad of speelterrein).

Idealiter wordt gezorgd voor een gevarieerde onderbegroeiing van struiken. De onderbegroeiing biedt een leefgebied aan andere natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups en schuilgelegenheid voor vogels. Met name de pas uitgevlogen mezen kunnen in de onderbegroeiing schuilen tegen roofvogels. Verder is het belangrijk dat er open water aanwezig is.

Een goed leefgebied voor natuurlijke vijanden en dus ook voor mezen kan mede ontstaan door samenwerking met aangrenzende terreinbeheerders. Hier kan een beter leefgebied ontstaan indien op aangrenzende terreinen ook natuurlijk beheer wordt gevoerd.

Bijvoorbeeld akkerrandenbeheer door agrariërs, natuurvriendelijke oevers langs watergangen en kruidenrijke dijken van waterschappen en groene bloemrijke tuinen van particulieren.”

In welke bomen kunnen de nestkasten het best opgehangen worden?

De beste bomen voor het ophangen van de nestkasten zijn de bomen waar de rupsen in zitten of zo dicht mogelijk in de buurt.

In welke periode dienen de nestkasten opgehangen te worden?

In januari en februari zoeken mezen een nestplaats. Voor de winter zoeken ze reeds een geschikte slaappleats, die meestal hun nestplaats wordt. Daarom worden de nestkasten best opgehangen in de periode oktober tot en met december.

Eind april tot begin mei leggen de mezen hun eieren. Het vroegste dat de jongen uitvliegen is gerapporteerd op 13 mei.

Monitoring

De monitoring wordt uitgevoerd door een stagestudent. Indien je zelf enthousiast personeel of natuurliefhebbers kent, die mee willen helpen worden er afspraken gemaakt.

Monitoring van de nestkasten

Mezen ondervinden geen hinder van een of tweemaal verstoring tijdens de broed- of voederperiode. Om deze reden wordt er per jaar 1 keer monitoring van het aantal jongen in elke nestkast uitgevoerd.

Doel is om te weten te komen of de nesten bezet zijn en hoeveel jong er zijn uitgebroed. Zo kan het verband gelegd worden tussen de verandering in het aantal rupsen en het aantal aanwezige mezen.

Begin mei dienen de nestkasten gecontroleerd te worden. Met een ladder is de nestkast op 2,5 m hoogte gemakkelijk te bereiken. Via de inkijk opening wordt het aantal eieren of jongen geteld. Zelfgemaakte nesten buiten de nestkasten worden ook genoteerd en indien mogelijk wordt het broed geteld.

De koolmees heeft soms 2 legfels per zomerseizoen waardoor hij jongen grootbrengt tot het einde van de zomer. Het tweede legfel, later in het seizoen wordt niet gemonitord aangezien de mezen zich dan niet meer voeden met eikenprocessierupsen met irriterende brandharen.

Let op! Het is geweten dat de eikenprocessierupsen ook nesten maken op warme plekken zoals achter de nestkasten of zelfs in nestkasten. Kijk dus bij het monitoren uit voor de aanwezigheid van rupsen of nesten.

Monitoring van de effecten

Jaarlijks dient het aantal en de grootte van de eikenprocessierups nesten opgevolgd te worden. Zo kan het effect gemeten worden van de predatie van de mezen op deze rupsen.

Vanaf de bodem kan het aantal nesten per boom geteld worden. Met een geoefend oog zijn de nesten zeer gemakkelijk te herkennen. De nesten worden in categorieën opgedeeld naargelang hun grootte. De ideale periode om de nesten te monitoren is van 15 juli tot begin september. Van half juli bevinden alle rupsen zich in de definitieve nesten en beginnen zich te verpoppen. In augustus ontpoppen de vlinders zich maar blijft het nest nog intact qua vorm en grootte. Op elke locatie worden de nesten 1 keer geteld in deze periode. Vanaf september is er een kans dat de nesten bij sterke wind uit de boom worden geblazen.

Schoonmaken van de nestkasten

Jaarlijks worden de nestkasten van de mezen gereinigd om ze vrij van parasieten te maken. Hierdoor is er een grotere overlevingskans van de jongen in het komende seizoen.

De nestkast is gemakkelijk schoon te maken via een schoonmaak opening. Met een ladder en boormachine wordt de nestkast naar beneden gehaald. De nestkast is zo gemaakt dat ze gemakkelijk open te maken is. Het oud nestmateriaal wordt verwijderd en met een plamuurmes wordt de resten weggekrabd. Met lauw tot heet water en een borstel worden de laatste restanten weggepoetst. Hierdoor zijn geen pesticiden nodig. Als het nest droog is, wordt het terug opgehangen.

Vanaf november zoeken de mezen reeds geschikte slaappleatsen die het jaar erna hoogstwaarschijnlijk hun nestplaats worden. Schoonmaak van de nesten kan dus uitgevoerd worden in de periode september en oktober, nadat de jongen van een eventueel 2^e legsel zijn uitgevlogen en voordat mezen dus op zoek gaan naar slaappleatsen voor de winter.

Het nestmateriaal moet afgevoerd worden als organisch afval.

Let op! Het is geweten dat de eikenprocessierupsen ook nesten maken op warme plekken zoals achter de nestkasten of zelfs in nestkasten. Kijk dus steeds bij het monitoren uit voor de aanwezigheid van rupsen of nesten.